

Bogatstvo glazbenog izričaja u liturgiji*

Ines Kezić, Bihać

Pjesma — izraz vjerničkog iskustva

»Liturgija je... vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve i ujedno izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga.« (SC 10).

Taj vrhunac se sastoji u svetim događajima povijesti spasenja, koji se obnavljaju u spomenčinu konkretne zajednice. Time se povijest spasenja, zapisana u Pismima, stapa sa poviješću spasenja svakog pojedinog i cijele sakupljene zajednice.

A povijest spasenja duboko je obilježena glazbom: bila je to zahvalna pjesma za velika djela spasenja i izbavljenja (usp. Izl 15,1 sl.), za oslobođenje od neprijatelja (1 Sam 18,6—7), ali i pjesma na rijekama Babilona (Ps 137) i u tamnici (Dj 16,25) i drugdje.

Od malo obilježja koja su zapisana o prvim kršćanima bilo je jedno od osnovnih da se sastaju i pjevaju himne Kristu (Plinije). A i međusobni susreti trebali su biti obilježeni pjesmom: »Razgovarajte među sobom psalmima, hvalospjevima i duhovnim pjesmama. Pjevajte i slavite Gospodina u svom srcu!« (Ef 5,19).

Pavao je smatrao da su liturgijski sastanci mjesta spontanog izražavanja osobnih darova pojedinaca, te savjetuje: »Kad se skupite, te poneki ima hvalospjev, poneki ima nauk, ima otkrivenje, ima jezik, ima tumačenje — sve neka bude radi izgrađivanja« (1 Kor 14,26). Nebeska liturgija prožeta je sva himnima i hvalospjevima, kako to opisuje knjiga Otkrivenja (usp. 4,8.11; 5,9 sl; 7,10 sl; 14,3; 15,3; 19,1 sl. i dr.).

Psalmi, koji su od početka bili sastavni dio liturgije, često potiču na pjevanje i druge vrste glazbenog izražavanja (plješćite rukama Ps 47, svirajte, trubite, Ps 81 i dr.).

Tumačeći poticaj psalma na pjevanje nove pjesme Gospodinu, sv. Augustin tumači smisao tog pjevanja. On kaže: »Braćo, sinci, katolički rode, sveto i višnje sjeme, vi u Kristu nanovo rođeni i odozgo preporođeni, čujte me, još bolje, čujte od mene riječi: 'Pjevajte Gospodinu pjesmu novu'. Veliš, evo pjevam. Pjevaš, iz sveg srca pjevaš. Čujem te. Ali nek svjedočanstvo života ne bude protivno svjedočanstvu riječi.

Pjevajte glasom, pjevajte srcem, pjevajte ustima, pjevajte svojim ponašanjem: 'Pjevajte Gospodinu pjesmu novu.' Pitate, što da pjevate o onome koga ljubite? Razumljivo je da želiš pjevati o onome koga ljubiš. Tražiš li koje pohvale njemu da pjevaš? Čuli ste: 'Pjevajte pjesmu novu.' Tra-

žite li hvale? 'Hvala je njegova u zboru pobožnika.' Hvala koju treba pjevati jest sam pjevač.

Zelite li hvalu iskazati Bogu? Vi sami budite ono što govorite. Njegova ste hvala ako dobro živite.« (Sv. Augustin, Govor 34, usp. Časoslov naroda Božjega, 1635—1636).

Dakle, sv. Augustin u pjesmi ne gleda bilo kakvu zvukovnu manifestaciju, nego cjelokupni izražaj osobnosti, izraz osobnog života vjere i ljubavi, duboko osobne povezanosti s Gospodinom, konkretni doživljaj spasenja. Sadržaj te pjesme je Gospodin, koji ulazi u povijest spasenja svakog pojedinca i zajednice vjernih, u kojima on izvodi svoju pjesmu, svoju hvalu, svoja djela, s kojima se na neki način poistovjećuje. Zato je njegova hvala u zajednici vjernih, 'zboru pobožnika', i na neki način sam pjevač i cijela zajednica, koja postaje svjedočanstvo njegovih spasiteljskih djela.

U tom dubokom sjedinjenju i svojevrsnom prožimanju Gospodina i njegovih vjernih, dolazi do sveobuhvatne zahvaćenosti vjernika. Zato on treba pjevati i srcem i ustima i ponašanjem (tj. sveobuhvatnošću svoga postojanja), a njegova pjesma postaje drugi način postojanja, jer po tome svjedoči da Gospodin u njemu živi i djeluje — izvodi svoju pjesmu spasenja.

Ta pjesma povezuje i ujedinjuje vjernika u zajedničkom iskustvu spasenja. Pjesma izražena čitavim bićem postaje navještaj spasenja i poticaj drugome. Sv. Augustin to tumači: »Braćo, sada vas potičem da hvalite Boga. To je ono što zapravo svi sami sebi kažemo kad izgovaramo 'Aleluja'. Hvali Gospodina, ti kažeš drugome, a drugi tebi. Kad svi potičemo jedni druge, svi zapravo i čine ono na što jedni druge potiču. Ali, hvalite Boga cijelim svojim bićem, to jest neka ne hvali Gospodina samo vaš jezik i vaša usta, nego i vaša savjest i vaš život, i vaša djela.« (Sv. Augustin, Tumačenje Ps 148, usp. Časoslov naroda Božjega, 1702).

Ali, individualna povijest spasenja pojedinaca u jednoj zajednici, iako ima mnogo sličnosti, ipak se veoma razlikuje, što može doći osobito do izražaja kod zajedničkih liturgijskih sastanaka, posebno kod pjevanja kojeg psalma, koji »pruža tekst našem razumu, ali još više teži da potakne srce« (Opća uredba liturgije časova, 103), kako bi se psalmodija odvijala »u veselju duše i slatkoći ljubavi, kao što pristaje svetom pjesništvu i božanskom pjevanju, a ponajviše slobodi djece Božje« (Opća uredba liturgije časova, 104).

Tu se može očitovati poteškoća kad pojedinac osjeti da »osjećaji njegova srca nisu uvijek u skladu s onim što izražava psalam« (Opća uredba liturgije časova, 108).

* Predavanje održano na tečaju za crkvene glazbenike u Zagrebu, u lipnju 1980. g.

Opća uredba liturgije časova objašnjava takav slučaj: »Kao na primjer, ako se netko žalostan i potišten namjeri na psalam klicanja, ili netko radostan na psalamsku tužaljku. U čisto privatnoj molitvi to se lako izbjegne, jer je lakše izabrati psalam koji odgovara vlastitom raspoloženju. Ali, u božanskoj službi redosljed psalama ne obavlja se privatno, nego u ime Crkve, pa i onda kada netko sam obavlja taj oficij. Onaj pak koji u ime Crkve psalira, uvijek može naći razlog veselja ili žalosti, jer i u ovom smislu ostarujemo onu Apostolovu: 'Radujte se s radosnima, plačite sa zaplakanima' (Rim 12,15). I tako se ljudska krhkost, sebeljubljem ranjena, liječi ljubavlju u onom stupnju u kojem se srce molitelja usklađuje s ustima, duša s glasom« (br. 108).

Raznolikost osobnih povijesti u zajednici, iako se katkada može očitovati kao poteškoća, predstavlja veliko bogatstvo. U zajedničku pjesmu života liturgijske zajednice svaki pojedinac donosi svoje osobno iskustvo spasenja, sa svojim vlastitim borbama i pobjedama, sumnjama i nevjerama, radostima i uspjesima, problemima i patnjama, te kao ud jednog tijela svojom raznolikošću doprinosi njegovu bogatstvu, poput tonova koji sa svom svojom raznolikošću, katkada i oprečnošću doprinose bogatstvu glazbene skladbe.

Rekli smo da pjesma postaje drugi način života. To se očituje ne samo u kultu nego i svakodnevni život postaje na neki način liturgija — slavljenje Boga — pjesma. Sv. Augustin to objašnjava: »Stoga hvalimo Boga kad se sastanemo u crkvi. Ali kad se svaki povratu svome svakidašnjem životu, kao da prestane hvaliti Boga. Onaj koji ne prestaje dobro živjeti, taj uvijek hvali Boga. Tada prestaješ hvaliti Boga kad bježiš od pravednosti i od onoga što se njemu sviđa. Živiš li uvijek dobrim i svetim životom, onda tvoj jezik šuti, ali ti je život glasno i jasno svjedočanstvo i Bog sluša kucanje tvoga srca. Kao što, naime, mi svojim ušima slušamo svoje riječi, tako i Bog čuje i vidi sve naše misli« (Sv. Augustin, Tumačenje Ps 148, usp. Časoslov naroda Božjega, 1702).

Glazba u liturgijskom slavlju

Iskustvo povijesti spasenja, koje je u liturgijskom slavlju na poseban način prisutno, zahtijeva i svoj specifični glazbeni izričaj:

»1. Jer tako bogoslužje izražava stvarnosti, čija bi dubina bez glazbe bila manje duboka i slabije došla do izražaja' (J. AENGENVOORT). Glazba u liturgiji nema samo zadaću da stvori raspoloženje, nego i da objašnjava liturgijsko događanje... da izrazi više nego to može izraziti sama govorna riječ. Bogoslužju bez glazbe nedostaje jedna bitna dimenzija.

2. Cijeli čovjek treba sudjelovati u liturgiji i u njoj se naći, sa svim svojim sposobnostima i snagama. On ne smije biti ni samo s glavom, nego i osjećajima i maštom — što je svakako daleko od jednog neodređenog religioznog osjećaja.

3. Liturgija je po svojoj biti djelo zajednice. Zajedničkim pjevanjem se izražava i produbljuje ovo zajedništvo.« (PACIK, R., »Zur musikalischen Gestaltung des Gemeindegottesdienstes«, *Sonderdruck aus Bibel und Liturgie* 1974, II, 115).

Uloga glazbe u liturgiji nije u tome da bude njen puki ukras, »njen okvir ili omot za bogoslužne sastanke — ne lovorika koja se stavlja kao

ukras za svečane zgode — nego sastavni dio same liturgije« (RENNINGS, H., »Musikalische elemente als Teil des gottesdienstlichen Handelns«, *Musik in der feiernden Gemeinde*, 55).

Rennings smatra glazbu neizostavnim dijelom kršćanske liturgije te kaže: »Naravno da pojedini bogoslužni sastanci mogu se odviti bez pjesme i glazbe — oni nisu zbog toga manje liturgija, ali liturgija općenito bez pjesme i glazbe — to više ne bi bilo kršćansko bogoslužje!« (nav. mj.).

Njena neizostavnost leži u naravi liturgije, a i u naravi same glazbe, jer »glazba ima nešto u sebi što dodiruje nadsvijet, nebo spušta na zemlju, predosjećaj je mira, spokoja, blaženstva« (TOMIC, C., »Gospodin je moja snaga i pjesma moja«, Sv. Cecilija XLIX [1979], 4,98).

Zbog toga glazba ima posebnu ulogu u liturgiji. Ona je njen sastavni dio, ona je prati i izražava. Razne vrste euharistijskog slavlja nadahnjuju i zahtijevaju razne glazbene oblike. Isto tako razni dijelovi euharistijskog slavlja traže svoj odgovarajući izričaj u raznim glazbenim oblicima.

Erhard Quack u članku »Die liturgischen Dienste und ihre musikalischen Aufgaben« uočava četiri komplementarna para, kao osnovne tipove liturgijskog glazbenog izričaja:

- 1 — otvaranje i otpust
- 2 — molitva i hvala
- 3 — navještaj i odgovor
- 4 — prinos i blagovanje

1. *Otvoravanje i otpust* svojstveni su svakom sastanku. Njima se obilježava ne samo početak i svršetak sastanka, nego i uzajamna pripadnost i zajedništvo sudionika sastanka, koje su to jače što su životna povezanost i uzajamna pripadnost sudionika intenzivniji.

»Otvoravanje bogoslužnog sastanka ima svoje posebno obilježje uvjetovano ciljem. Ovdje se ne sastaju samo ljudi uzajamno, nego se povezuju s Bogom i žele živjeti u određenoj zajednici.« (QUACK, E., »Die liturgische Dienste und ihre musikalischen Aufgaben«, *Musik in der feiernden Gemeinde*, 64).

Za otvaranje bogoslužja red mise predviđa ulaznu pjesmu, pozdrav, priznanje grijeha i dr. Sam početak bogoslužja moguće je ostvariti na više raznih načina, već prema liturgijskom vremenu, zajednici koja se okuplja, sredstvima koja sudionicima stoje na raspolaganju i slično, ali je svakako najvažnije da bilo koji način izabere, najbolje ostvaruje svoju svrhu u dotičnoj zajednici. Red mise npr. ulaznoj pjesmi izričito navodi svrhu: »otvoriti slavlje, potaknuti jedinstvo okupljenih, uvesti ih u otajstvo liturgijskog vremena ili blagdana i pratiti hod svećenika i poslužnika« (Opća uredba Rimskog misala, 25).

Osobito je važno da za početak bogoslužja bude izabran onaj način koji će najbolje pomoći sudionicima u djelotvornom sudjelovanju. »Moguće je zamisliti da je okupljanje u šutnji najbolji i najintenzivniji način otvaranja. Ali može biti da će zvučna izvedba — riječ pozdrava, instrumentalna glazba, korska pjesma, zajednička pjesma — izazvati stav spremnosti. U svakom slučaju to treba biti zajednički čin, koji je ujedno i čin svakog pojedinog, bilo da se odvija u šutljivom razmišljanju, bilo u slušanju, bilo u pjevanju.« (QUACK, E., »Die liturgischen Dienste und Ihre musikalischen Aufgaben«, *Musik in der feiernden Gemeinde*, 64).

(Nastavak slijedi)